

Mariusz RUSZEL

Rzeszów

Wpływ rosyjsko-ukraińskich kryzysów gazowych na politykę energetyczną UE – ujęcie teoretyczne

Streszczenie: Kryzysy energetyczne, a w szczególności kryzysy gazowe spowodowane konfliktem rosyjsko-ukraińskim wywarły istotny wpływ na politykę bezpieczeństwa energetycznego UE. Celem niniejszego artykułu jest analiza wpływu rosyjsko-ukraińskich kryzysów gazowych na rozwój polityki energetycznej UE, a w szczególności otoczenia regulacyjnego. Poczucie zagrożenia przyczynia się do zwiększenia solidarności wśród państw unijnych oraz zwiększa zdolności budowy koalicji politycznych. Wraz ze wzrostem agresywnej polityki energetycznej Federacji Rosyjskiej, która oparta jest o założenia szkoły realizmu, instytucje unijne wykorzystują instrumentarium oparte o założenia szkoły liberalizmu. W artykule została zastosowana metoda krytycznej analizy politologicznej oraz metoda analizy czynnikowej. Autor wykorzystał założenia teorii realizmu oraz liberalizmu. Wnioski przedstawione w artykule oparte są o technikę prognozowania.

Słowa kluczowe: kryzys energetyczny, gaz ziemny, rynek energii UE, bezpieczeństwo energetyczne

Wstęp

Zasadniczym celem polityki energetycznej Unii Europejskiej jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w Europie. Państwa unijne nie posiadają wystarczających zasobów surowców energetycznych, aby zapewnić sobie samowystarczalność. Z tego względu uzależnione są od importu nośników energii, spośród których szczególnie istotne znaczenie ma gaz ziemny. Zbudowana kilkadziesiąt lat temu infrastruktura przesyłowa tego surowca uzależniła w sposób szczególny państwa Europy Środkowo-Wschodniej od rosyjskich dostaw. Pierwszy raz Rosjanie dostawy surowców energetycznych wykorzystali jako instrument presji politycznej w 1990 r. wobec państw bałtyckich, aby zapobiec uzyskaniu przez nie suwerenności (Smith, 2013, s. 92–93). Konflikty gazowe pomiędzy Rosją a Ukrainą w 2006 oraz 2009 r., a także kryzys libijski w 2011 r. udowodniły, że polityka energetyczna powinna być rozwijana w taki sposób, aby przeciwdziałać tego typu zagrożeniom. Zasadniczym celem artykułu jest teoretyczna analiza wpływu kryzysów gazowych rosyjsko-ukraińskich (2006, 2009) na rozwój polityki energetycznej w UE.

Kryzys definiowany jest przez C. J. Coyne jako nieoczekiwane zdarzenie, które powoduje niepewność oraz stanowi bezpośrednie zagrożenie dla celów lub norm organizacji bądź społeczeństwa (Coyne, 2011, s. 351–357). Jak zauważa J. T. S. Keeler czas kryzysu sprzyja akceptowalności społecznej w zakresie podejmowanych decyzji o reformach, których celem jest rozwiązanie kryzysu (Keeler, 1993, s. 433–486). Oznacza to, że stan zagrożenia powoduje większą akceptowalność zmian, gdyż ma na celu docelowe zwiększenie bezpieczeństwa. Ch. E. Garrison, analizując pojęcie kryzysu energetycznego

zaznacza, że niezbędne jest długoterminowe planowanie polityki surowcowej (Garrison, 1981, s. 320), które może przyczynić się do ożywienia gospodarczego państwa (Basosi, 2012, s. 139–163). Jednocześnie trzeba uwzględnić w niej różnego rodzaju ryzyko, które może przyczynić się do destabilizacji dostaw surowców energetycznych, a tym samym wpłynąć na poziom bezpieczeństwa energetycznego oraz konkurencyjność europejskiego przemysłu. Stan zagrożenia stwarza korzystne uwarunkowania do zmian oraz ułatwia tworzenie koalicji politycznych w celu podjęcia decyzji rozpoczynających odpowiednie procesy polityczne, mające długoterminowe skutki polityczne. Z tego względu zasadne jest również pytanie, czy w warunkach zagrożenia państwa członkowskie są zdolne do przełamywania swoich partykularnych interesów narodowych w sektorze energii? Czy kryzysy gazowe mogą stać się katalizatorem procesów politycznych w ramach polityki energetycznej UE?

Rosyjski szantaż energetyczny – ujęcie teoretyczne

Przerwanie ciągłości dostaw gazu ziemnego lub groźba takiego działania stały się jednym z głównych instrumentów rosyjskiej polityki zagranicznej wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej. Zwiększenie zapotrzebowania gospodarki danego państwa na ten surowiec występuje w okresie zimowym, kiedy to jest wzrost zapotrzebowania na energię. Z tego względu Federacja Rosyjska niemalże za każdym razem stosowała szantaż gazowy w środku okresu zimowego (Smith, 2011, s. 93). Ograniczenie dostaw gazu ziemnego jest rodzajem instrumentu demonstrującego rosyjską siłę w polityce energetycznej oraz wpisującego się w założenia szkoły realizmu, która podkreśla znaczenie państwa, jego władzy i siły w stosunkach międzynarodowych (Łoś-Nowak, 2000, s. 44–45). Zasoby surowców energetycznych stały się czynnikiem wpływającym na pozycję państwa na świecie, gdyż ułatwiają one stworzenie odpowiednich narzędzi oddziałujących na inne państwa, które zmuszone są importować nośniki energii. Jednym z nich jest groźba związana z odcięciem dostaw gazu ziemnego, która ma na celu osiągnięcie określonych decyzji politycznych. Szantaż gazowy stosowany przez Rosję sprawia, że państwo to staje się coraz bardziej przeciwnikiem, a nie partnerem Europy, który wyraża coraz większe aspiracje konfrontacją z Zachodem (Krastev, 2009, s. 86). Potwierdza to szereg zdarzeń, do których można zaliczyć: rosyjsko-ukraiński kryzys energetyczny (2006 r.), wybuch w elektrowni rosyjskiej dostarczającej energię elektryczną do Gruzji (2006 r.), pożar w rafinerii Możejki na Litwie (2006 r.), rozpoczęcie przez Rosję wojny zgodnej z modelem *realpolitik* wobec Gruzji (2008 r.), zmniejszenie dostaw ropy naftowej do Czech (2008 r.), rosyjsko-ukraiński kryzys gazowy (2009 r.), wojnę hybrydową na Ukrainie, o której inicjowanie oskarżana jest Rosja (2014–2015 r.). W ten sposób Rosja podważa swoją wiarygodność jako stabilny i przewidywalny partner gospodarczy oraz ujawnia swoje realne i ukryte cele polityczne. Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej zakłada osiągnięcie określonych celów strategicznych. Założenia doktryny Fallina-Kwiecińskiego wskazują, że dostawy surowców energetycznych były instrumentem spowalniania integracji państw Europy Środkowo-Wschodniej z instytucjami Europy Zachodniej (Fedorov, 2013, s. 315–326). Ich wpływ na realizację celów geopolitycznych jest ciągle aktualny. Prezydent Rosji Władimir Putin swoją pracę dypl-

nową napisał o tym, w jaki sposób surowce energetyczne wykorzystywać jako instrument polityki zagranicznej (Smith, 2011, s. 94). Realizacja takiej strategii okazuje się skuteczna, gdyż Europa jest podzielona oraz pogrążona w partykularnych interesach. Jednocześnie państwa unijne konkurują ze sobą o miejsca pracy i rozwój gospodarczy, przez co szukają przewag konkurencyjnych. Istotną rolę dla rozwoju polityki przemysłowej każdego państwa odgrywa dostęp do nośników energii, a także cena za jaką są kupowane. Sytuacja ta ułatwia prowadzenie Federacji Rosyjskiej polityki różnicującej poszczególne państwa członkowskie. Należy zgodzić się z Tomaszem G. Grosse, który podkreśla, że w Europie występuje przewaga interesów narodowych (Grosse, 2014, s. 13). Jednocześnie występuje deficyt postrzegania interesów geopolitycznych w Europie jako interesów wspólnych wszystkich państw członkowskich UE. Czynnikiem integrującym państwa unijne staje się poczucie wspólnego zagrożenia. Z tego względu to właśnie wzrost agresywnej polityki energetycznej Federacji Rosyjskiej opartej o instrumenty siłowe zgodne z założeniami szkoły realizmu stały się czynnikiem zwiększającym wykorzystywanie przez instytucje unijne narzędzi zbieżnych z założeniami szkoły liberalizmu.

Kryzys energetyczny jako katalizator procesów politycznych

Państwa Europy Środkowo-Wschodniej oraz państwa bałtyckie najbardziej uzależnione są od importu rosyjskiego gazu ziemnego oraz w największym stopniu odczuwają zagrożenie związane z przerwą dostaw tego surowca. Z tego też względu państwa tego regionu są największymi orędownikami procesów integracyjnych w ramach unijnej polityki energetycznej, akcentując rozwój mechanizmów reagowania kryzysowego oraz Europejskiej Unii Energetycznej. Oznacza to, że im bardziej koncern Gazprom stosuje instrumenty presji politycznej oparte o instrumenty gospodarcze wobec określonych państw, tym bardziej kraje te stają się inicjatorami działań politycznych mających na celu zwiększenie solidarności energetycznej.

Rosyjsko-ukraiński kryzys gazowy na przełomie 2005/2006 r. stał się najlepszym momentem na inicjatywę polityczną mającą na celu wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego UE. Zmniejszenie ciśnienia przesyłanego gazu ziemnego z kierunku wschodniego do Europy stworzyło odpowiednie uwarunkowania do przedstawienia na forum unijnym odpowiedniej inicjatywy. W pierwszych dniach stycznia 2006 r. Rada Ministrów Kazimierza Marcinkiewicza opracowała inicjatywę Europejskiego Traktatu Bezpieczeństwa Energetycznego (ETBE) oraz przedstawiła harmonogram działań (*Poland's*, 2006, s. 97–100). Projekt ETBE przyczynił się do ożywienia poważnej debaty wśród przywódców unijnych na temat bezpieczeństwa energetycznego opartego o instrumenty solidarności energetycznej. Jego założeniem było uregulowanie kwestii energetycznych w traktacie oraz zobowiązanie sygnatariuszy do solidarnej pomocy w przypadku odcięcia dostaw gazu ziemnego do któregoś z państw. Z perspektywy czasu wydaje się, że inicjatywa miała na celu przedstawienie systemu, którego priorytetem będzie finansowanie ze środków unijnych rozbudowy infrastruktury energetycznej, która ma przyczynić się do wzmocnienia mechanizmów reagowania kryzysowego. Rozpoczęto w ten sposób pewien proces polityczny w instytucjach unijnych, który zyskiwał coraz większe zrozumienie

wśród przywódców unijnych. O ile sam projekt ETBE nie został przyjęty, o tyle jego elementy oparte na idei solidarności energetycznej znalazły odzwierciedlenie w przyjętej 8 marca 2006 r. Europejskiej strategii na rzecz zrównoważonej, konkurencyjnej i bezpiecznej energii, a także w Planie działań na lata 2007–2009: Polityka energetyczna dla Europy, Drugim strategicznym przeglądem energetycznym (ang. SER II) oraz w Traktacie z Lizbony (Kołatek, 2009, s. 72–73).

Postrzeżenie rosyjskiego źródła dostaw gazu ziemnego jako niestabilnego zwiększyło się po rosyjsko-ukraińskim kryzysie gazowym spowodowanym brakiem porozumienia związanego z ceną surowca dostarczanego na Ukrainę. Wskutek zmniejszenia przez rosyjski koncern 1 stycznia 2009 r. ilości przesyłanego gazu ziemnego oraz całkowitego przerwania przesyłu kilka dni później, państwa europejskie odczuły skutki oraz zagrożenia związane z tą sytuacją (Smyrgała, 2012, s. 176–177). Spowodowało to podjęcie przez UE decyzji związanych z rozwojem otoczenia regulacyjnego prowadzącego do stworzenia instrumentów reagowania kryzysowego oraz budową wspólnego rynku energii UE. Jednocześnie kryzys ten obniżył zaufanie do rosyjskiego dostawcy oraz ożywił dyskusję o bezpieczeństwie energetycznym w Europie. Zaczęto coraz wyraźniej podkreślać konieczność dywersyfikacji źródeł dostaw gazu ziemnego oraz rozbudowy odpowiedniej infrastruktury energetycznej w tym zakresie. Wskazywano zasadność zmniejszenia liczby państw zależnych od jednego dostawcy. Rosyjsko-ukraiński kryzys gazowy z 2009 r. uruchomił proces polityczny w instytucjach unijnych, którego celem jest zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego oraz wzmocnienie mechanizmów reagowania kryzysowego. Rozpoczęto prace nad unijnym dokumentem, którym ostatecznie stało się Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 994/2010 z dnia 20 października 2010 r. w sprawie środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego i uchylenia dyrektywy Rady nr 2004/67/WE (Dz. Urz. L 295/I, 12.II.2010) [dalej: Rozporządzenie 994/2010]. Zgodnie z tym aktem prawnym dywersyfikacja kierunków oraz źródeł dostaw gazu ziemnego stała się podstawą wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego UE oraz poszczególnych państw członkowskich (Flouri, Karakosta, Kladochou, Psarras, 2015, s. 786). Rozporządzenie to przyczyniło się do rozbudowy dwukierunkowej infrastruktury gazowej w Europie¹. Wprowadziło również mechanizmy wspólnego reagowania kryzysowego, lecz ocena ich skuteczności przeprowadzona w 2014 r. wskazywała na szereg nieprawidłowości (Gałczyński, Zajdler, 2014, s. 35–36). W kontekście rosnącego ryzyka związanego z przerwą dostaw gazu ziemnego z kierunku wschodniego, wskutek konfliktu we wschodniej części Ukrainy rozpoczętego w 2014 r., państwa oraz instytucje unijne rozpoczęły proces nowelizacji Rozporządzenia 994/2010. Kontekst konfliktu rosyjsko-ukraińskiego 2014/2015 wytworzył również odpowiednie uwarunkowania polityczne do dynamiczniejszej dyskusji nad projektem Europejskiej Unii Energetycznej. Jej ostateczny kształt będzie wypadkową interesów najbardziej wpływowych politycznie państw w UE. Stanisław Konopacki podkreśla, że nie wystarczy mieć rację i prezentować pod względem merytorycznym najsłuszniejsze poglądy, lecz trzeba posiadać umiejętność przekonania innych oraz pozyskać poparcie, gdyż poli-

¹ Z perspektywy Polski ten akt prawny przyczynił się do powstania rewersu fizycznego w punkcie Mallnow na gazociągu Jamał–Europa o przepustowości 5,5 mld m³ oraz rewersu wirtualnego o przepustowości 2,7 mld m³ rocznie.

tyka w UE to gra zespołowa (Konopacki, 2011, s. 192). Z kolei państwa Europy Zachodniej posiadają największą umiejętność budowania koalicji politycznej oraz forsowania własnych stanowisk. Niemniej jednak projekt Europejskiej Unii Energetycznej rozpoczął proces długoterminowych zmian polityki energetycznej UE.

Analiza wpływu kryzysów rosyjsko-ukraińskich na politykę energetyczną UE

Oceniając rosyjsko-ukraińskie kryzysy gazowe z perspektywy procesów politycznych można zauważyć, że realne poczucie zagrożenia spowodowane użyciem siły w stosunkach międzynarodowych wobec grupy państw przyczynia się do zwiększenia zdolności koalicyjnych zagrożonych krajów. Oznacza to, że polityka siły (ang. *power politics*) stosowana przez dostawcę surowców energetycznych wobec państw unijnych staje się katalizatorem rozwoju procesów politycznych prowadzących do długoterminowych zmian w polityce energetycznej UE. Dostrzega się, że agresywna polityka energetyczna Rosji przyspieszyła proces integracji rynku energii UE oraz zachęciła Komisję Europejską do wszczęcia postępowania sprawdzającego, czy rosyjski koncern energetyczny Gazprom nie nadużywa pozycji dominującej na rynku europejskim. Rosyjsko-ukraińskie kryzysy gazowe nie były czynnikami wpływającymi na podjęcie decyzji o budowie wspólnego rynku energii, gdyż taką decyzję UE podjęła już wcześniej, a jej kolejnymi etapami było stworzenie otoczenia regulacyjnego w ramach trzech pakietów liberalizacji rynku energii. Jednak realne poczucie zagrożenia stworzyło odpowiedni klimat polityczny w instytucjach unijnych, aby poważnie dyskutować o bezpieczeństwie energetycznym oraz działaniach mających na celu zmniejszenie uzależnienia od importowanych surowców energetycznych z jednego źródła. Zmniejszenie ilości dostaw gazu ziemnego do państw unijnych w 2006 r. i 2009 r. uświadomiło wielu przywódcom europejskim, że Rosja jest zdolna do wykorzystywania dostaw nośników energii jako instrumentu politycznego wobec Europy. Z tego względu państwa unijne podjęły działania związane z dywersyfikacją źródeł. Zmiany dostrzega się w decyzjach politycznych podjętych przez niektóre państwa europejskie, rewidujące założenia swojej polityki energetycznej oraz dążące do zwiększenia dywersyfikacji źródeł dostaw tego surowca, chociażby poprzez decyzję o budowie terminalu gazu skroplonego (ang. *liquefied natural gas* – LNG), którą podjęła m.in. Polska i Litwa. UE posiada znaczący potencjał związany ze zdolnościami importowymi terminali LNG, które zaliczają się do tzw. infrastruktury krytycznej (Yusta, Correa, Lucal-Arategui, 2011, s. 6100–6119) państwa oraz wykorzystywane są w Europie na poziomie około 25–30% swojej przepustowości.

Skutkiem agresywnej polityki energetycznej Rosji było również zmniejszenie zainteresowania zachodnich firm energetycznych dalszymi inwestycjami w rosyjskie złoża surowców energetycznych. Wizerunek Federacji Rosyjskiej jako niepewnego partnera biznesowego, który instrumenty gospodarcze wykorzystuje do celów politycznych przyczynił się do dyskusji w tym zakresie. Potwierdza to wystąpienie rosyjskiego premiera Władimira Putina we wrześniu 2009 r., podczas którego publicznie zachęcał zachodni sektor energetyczny do inwestycji w Federacji Rosyjskiej, lecz spotkało się to z niewielkim zainteresowaniem ze strony zachodniego sektora prywatnego (Smith, 2011, s. 105). Mogło się również do tego przyczynić to, że W. Putin uczestniczył w projektach wydo-

bywanych wiązań z koniecznością dostępu Federacji Rosyjskiej do infrastruktury energetycznej państw Europy Zachodniej. Utrata kontroli na rzecz Rosji nad europejskimi gazociągami, podziemnymi magazynami gazu, spółkami energetycznymi, rafineriami, stacjami benzynowymi oraz magazynami ropy naftowej może mieć poważne konsekwencje dla niektórych państw europejskich w przyszłości. Z tego względu Rosjanie starają się wykorzystywać dostawy ropy naftowej i gazu ziemnego jako instrument ułatwiający zdobywanie udziałów lub kontroli nad strategicznymi obiektami infrastruktury energetycznej. Wydaje się, że rosyjsko-ukraińskie kryzysy energetyczne nie wpłynęły jednak na zahamowanie tych działań, gdyż rosyjskie spółki energetyczne w latach 2010–2015 przejmowały w dalszym ciągu akcje infrastruktury energetycznej w wielu państwach europejskich. Uwarunkowania związane z wojną hybrydową na Ukrainie oraz nałożone sankcje Europy Zachodniej na rosyjskie spółki przyczyniły się do wyhamowania tego procesu, lecz go nie ograniczyły całkowicie, czego dowodem jest sprzedanie pod koniec 2014 r. 16,37% akcji niemieckiej rafinerii Schwedt należących do francuskiej firmy Total rosyjskiemu koncernowi Rosneft (Kublik, 2014).

Agresywna polityka energetyczna Federacji Rosyjskiej wspierana przez działania rosyjskiego koncernu Gazprom przyczyniła się do podjęcia przez Komisję Europejską decyzji dotyczącej wszczęcia postępowania wobec tego koncernu w zakresie sprawdzenia, czy nie nadużywa on pozycji dominującej na europejskich rynkach energetycznych. Gazprom nie przestrzegał zasad konkurencji wolnorynkowej od wielu lat. Wśród stawianych zarzutów wymieniało się naruszenia przepisów prawa antymonopolowego, a w szczególności nielegalne stosowanie klauzul o odsprzedaży gazu ziemnego, niezgodne z prawem niedopuszczanie stron trzecich do rynku gazu ziemnego, a także narzucanie wygórowanych cen, które wynikały nie z aspektów ekonomicznych, lecz ze względów politycznych (Riley, 2013, s. 58). Ostatecznie w kwietniu 2015 r. KE postawiła rosyjskiemu koncernowi formalne zarzuty dotyczące stosowania praktyk monopolistycznych (tj. nieuczciwa polityka cenowa, zakaz reeksportu rosyjskiego gazu ziemnego oraz uzależnianie dostaw gazu od kontroli nad gazociągami) wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej i państw bałtyckich. Rezultat sporu pomiędzy KE a Gazpromem mógłby zachęcić rządy poszczególnych państw do wszczynania na szczeblu krajowym postępowań związanych z naruszeniem przepisów antymonopolowych, które wynikają z ich krajowych regulacji prawnych (Riley, 2013, s. 58–59). W przypadku potwierdzenia praktyk monopolistycznych rosyjski koncern musiałby zapłacić kary finansowe oraz dostosować się do unijnych regulacji, co zmieniłoby zasady funkcjonowania Gazpromu na europejskim rynku. Utrudniłoby to również Rosjanom dalsze fragmentowanie europejskiego rynku energii.

Podsumowanie

Kryzysy energetyczne w ostatnich latach wywarły istotny wpływ na rozwój polityki energetycznej UE. Z jednej strony realne poczucie zagrożenia przyczyniło się do zmiany postrzegania Federacji Rosyjskiej jako stabilnego dostawcy gazu ziemnego. Europa rozumiała, że rosyjskie koncerny energetyczne dostawy surowców energetycznych traktują jako instrument polityki zagranicznej służącej do osiągnięcia określonych celów strategicznych. Geopolitycznym interesem Rosji jest zachowanie wpływów politycznych

w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Z tego względu odpowiednio zaprojektowana architektura gazociągów wraz z zastosowaniem odpowiednich klauzul w długoterminowych kontraktach gazowych stworzyły Federacji Rosyjskiej odpowiednie warunki do przejmowania kontroli nad infrastrukturą energetyczną państw unijnych. Z drugiej strony poczucie zagrożenia wytworzyło odpowiednie uwarunkowania, w których łatwiej jest uzyskać akceptowalność społeczną wobec określonych decyzji politycznych, które mogą być podejmowane jako odpowiedź na stan kryzysu. Jednocześnie w tych warunkach wytwarzają się okoliczności uruchomienia odpowiednich procesów politycznych, które mogą przynosić długoterminowe skutki oraz prowadzić do osiągnięcia strategicznych celów.

Teoretyczna analiza rosyjsko-ukraińskich kryzysów gazowych potwierdza, że wraz ze wzrostem agresywnej polityki energetycznej Federacji Rosyjskiej, instytucje unijne zwiększyły wykorzystywanie instrumentów opartych o założenia szkoły liberalizmu. Stanisław Konopacki podkreśla, że Niemcy i Francja, które rozpoczęły projekt integracji europejskiej pogrążyły się w narodowym egoizmie (Konopacki, 2011, s. 241). Wyrazem tego są partykularne interesy dostrzegane w problematyce sektora energii. Niektóre państwa unijne dążąc do budowy swojej pozycji konkurencyjnej zapominają o ponadnarodowych interesach, zaś integrację rynku energii UE postrzegają jako szansę na ekspansję w państwach sąsiednich. Jan Kułakowski podkreślał, że „Trzeba o wspólnej przyszłości myśleć, ale to nie wyklucza istnienia interesów narodowych. One istnieją w obecnej UE. Właśnie godzenie interesów narodowych ze wspólnym interesem jest charakterystyką UE” (*Sylwetki polskich*, 2002). Kryzysy gazowe wytworzyły uwarunkowania do rozpoczęcia inicjatyw politycznych, których celem będzie właśnie owe godzenie narodowych i ponadnarodowych interesów w sektorze energetycznym. Proces ten nie będzie jednakże dynamiczny, gdyż partykularyzm zdążył się głęboko zakorzenić w polityce energetycznej UE, która jest dziedziną kompetencji dzielonych pomiędzy państwami członkowskimi a instytucjami unijnymi (Moens, Trone, 2010, s. 26–27). Oznacza to, że jakiegokolwiek zmiany wymagać będą konsensusu politycznego na poziomie międzyrządowym. Rosyjsko-ukraińskie kryzysy gazowe wykazały brak połączeń międzysystemowych gazu ziemnego w Europie nie tylko Środkowo-Wschodniej, lecz również Zachodniej, gdzie Francja nie jest połączona z Włochami, a przepustowość połączenia międzysystemowego pomiędzy Hiszpanią a Francją jest niewielka. Z tego względu w interesie ponadnarodowym jest dążenie do rozbudowy połączeń pomiędzy państwami, aby w sytuacji realnego zagrożenia wynikającego z konfliktu lub niestabilności politycznej możliwe były dostawy pomiędzy państwami. Mając jednak na uwadze, że potencjał związany z przepustowością wytwarza szansę na wymianę handlową, która stwarza nowe instrumenty rywalizacji koncernów międzynarodowych i państw o odbiorców końcowych, to spółki energetyczne mogą kontraktować przepustowości połączeń międzysystemowych, aby blokować inne firmy. Działania te są realizowane i nie przyczyniają się one do budowy konkurencyjnego rynku, lecz gwarantują ochronę własnych interesów w sektorze energetycznym. Jednakże w ten sposób państwa zbudują infrastrukturę, która w sytuacji zagrożenia może być wykorzystywana, zaś w warunkach stabilności politycznej wykorzystywana będzie w ograniczonym zakresie. Pozwala to tymczasowo godzić interesy krajowe z ponadnarodowymi. Aczkolwiek rozwijają się mechanizmy oparte o giełdy energii, tak aby obrót gazem ziemnym i energią był realizowany w oparciu o elementy

konkurencji rynkowej. Będzie to osłabiać pozycję monopolistów na poszczególnych rynkach i zwiększy możliwość aktywności ponadnarodowej koncernom energetycznym. Określenie sposobu wykorzystywania połączeń międzysystemowych wskazywać będą tworzone obecnie regulacje kodeksów sieci, które powinny stworzyć akceptowalne dla państw członkowskich przepisy, które uwzględniać będą różnorodność interesów wynikającą z różnych form pozyskiwania przez nich energii elektrycznej. Tym bardziej istotnym działaniem instytucji unijnych może okazać się postępowanie względem rosyjskiego Gazpromu w zakresie nadużywania przez niego pozycji dominującej oraz stosowania niedozwolonych praktyk przy kontraktach gazowych, a także rozwój projektu Europejskiej Unii Energetycznej.

Podsumowując, dostrzega się, że spośród wszystkich efektów wpływu rosyjsko-ukraińskich kryzysów gazowych na politykę energetyczną UE najważniejsza wydaje się zmiana w myśleniu przywódców unijnych o bezpieczeństwie energetycznym oraz polityce dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego do Europy. Efekty tego wpływu mogą okazać się długoterminowe oraz mogą przyczynić się do zwiększenia pozycji negocjacyjnej UE wobec dotychczasowych dostawców surowców energetycznych.

Bibliografia

- Basosi D. (2012), *Finanza & Petrolio. Gli Stati Uniti, l'oro nero e l'economia politica internazionale*, La Toletta Edizioni, Milano.
- Coyne C. J. (2011), *Constitutions and crisis*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, 80, s. 351–357.
- Fedorov Y. (2013), *Continuity and change in Russia's policy toward Central and Eastern Europe*, „Communist and Post-Communist Studies”, vol. 46 September.
- Flouri M., Karakosta Ch., Kladouchou Ch., Psarras J. (2015), *How does a natural gas supply interruption affect the EU gas security? A Monte Carlo simulation*, „Renewable and Sustainable Energy Reviews”, no. 44.
- Gałczyński M., Zajdler R. (2014), *Model wspólnego systemu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego w Unii Europejskiej. Postulaty de lege ferenda*, „Polityka i Społeczeństwo”, nr 4(12), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Garrison C. E. (1981), *The energy crisis: a process of social definition*, „Qualitative Sociology”, vol. 4(4), Human Science Press.
- Grosse T. G. (2014), *W poszukiwaniu geoekonomii w Europie*, ISP PAN, Warszawa.
- Keeler J. T. S. (1993), *Opening the window for reform: mandates, crises and extra-ordinary policy-making*, „Comparative Political Studies”, no. 25.
- Kołatek R. (2009), *Sukces bez strategii na przyszłość. Próba oceny pięciu lat obecności Polski w Unii Europejskiej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, nr 6(52), PISM, Warszawa.
- Konopacki S. (2011), *Polska w dryfującej Europie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Krastev I. (2009), *Kryzys pozimnowojennego ładu europejskiego. Co zrobić z nowym apetytem Rosji na konfrontację z Zachodem*, „Nowa Europa – Przegląd Natoliński”, nr 1(8).
- Krastev I. (2015), *Russia and Georgian war: the great-power trap*, <https://www.opendemocracy.net/article/russia-and-the-georgia-war-the-great-power-trap>, 10.03.2015.
- Kublik A. (2015), *Rosyjska ropa niebezpiecznie okrąży Polskę*, http://wyborcza.pl/1,75248,17061463,Rosyjska_ropa_niebezpiecznie_okraza_Polske.html, 12.03.2015.

- Łoś-Nowak T. (2000), *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Poland's Non-Paper: Outline of the European Energy Security Treaty* (2006), w: *The Future of European Energy Security*, red. L. Jesień, Tischner European University, Kraków.
- Riley A. (2013), *Komisja Europejska kontra Gazprom. Konfrontacja dekady w batalii antymonopolowej*, „Nowa Europa – Przegląd Natoliński”, nr 1(14).
- Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 994/2010 z dnia 20 października 2010 r. w sprawie środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego i uchylenia dyrektywy Rady nr 2004/67/WE (Dz. Urz. L 295/I, 12.II.2010).
- Smith K. (2013), *Jak stawić czoła rosyjskiej polityce energetycznej? Rekomendacje dla decydentów kształtujących politykę energetyczną w USA i w Unii Europejskiej*, „Nowa Europa – Przegląd Natoliński”, nr 1(14).
- Smyrgała D. (2012), *Ukraiński kryzys gazowy 2009 a polityka energetyczna państw bałtyckich*, w: *Poznać Balkany. Historia – Polityka – Kultura – Języki*, t. 4, red. K. Taczyńska, A. Twardowska, Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.

The influence of the Russian-Ukrainian gas crisis on EU energy policy – a theoretical analysis

Summary

Energy crises, in particular the gas crises caused by the Russian-Ukrainian conflict, have had a significant impact on EU energy security. The aim of this paper is to analyse the impact of the Russian-Ukrainian gas crisis on the development of EU energy policy, in particular its regulatory environment. Insecurity contributes to increased solidarity among EU states, resulting in their greater willingness to create political coalitions. With the growth of the aggressive energy policy of the Russian Federation, which is based on the school of realism, EU institutions respond with instruments taken from the school of liberalism. The paper is a critical analysis in terms of political science and factor analysis. The author uses the assumptions of both the theory of realism and that of liberalism. The conclusions presented in the article are based on a forecasting technique.

Key words: energy crisis, natural gas, EU energy market, energy security

